

Trásy Lilla

Romák a társadalomban

Értékkutatás a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei
roma lakosság körében

Betekintő

A nemzetközi értékkutatások országok szintjén vizsgálják az adott társadalmakat, az egyes országok etnikai megoszlására nem térnek ki. Kutatásunkban a roma lakosságra, pontosabban a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei roma népességre fókuszálva készítettünk értékkutatásra vonatkozó felmérést, az eredmények egy részét pedig összevetettük az országos adatokkal. Elemzésünkéből kiderül, hogy a megkérdezett romák számára a család, az egészség és a munka kiemelkedően fontos, emellett a rend, a biztonság, a szabadság és az egyenlőség került a lista élére, a közvélekedéssel ellentétben a gazdagság az utolsók egyike. A hivatalos intézményekben jobban bíznak, mint a civil, egyházi vagy piaci szervezetekben. A saját környezetükben biztonságban érzik magukat, viszont a saját életük irányítására kevésbé érzik a ráhatásukat. A hazai lakossághoz képest kevésbé boldogok és kevésbé elégedettek.

Bevezetés

Európában a 20. század második felében jelentős értékrendi átalakulás volt megfigyelhető: míg nyugaton a gazdasági fellendülés, addig keleten a szocialista államforma alakította a társadalom értékpreferenciáit. A magyarok értékrendjének vizsgálata a rendszerváltás után vált igazán érdekessé, hiszen a nemzetközi felméréseknek köszönhetően, amelyekhez hazánk is csatlakozott, lehetőség nyílt arra, hogy összehasonlítsuk az eredményeket a környező országokéval.

Több kutatás vizsgálja az európai országok értékpreferenciáinak változását (Halman at al., 2022, Telesiene-Gross, 2017, Kolarz at al., 2022, Inglehart at al., 2014), de az egyes etnikai csoportok érték-

rendjében megfigyelhető különbségekre egészen ezidáig nem tértek ki. A roma népesség hazánkban meghatározó részét képviseli a társadalomnak, így fontosnak tartjuk, hogy jobban megismerjük értékpreferenciájuk alakulását. Ezért Jász-Nagykun-Szolnok vármegye roma lakta területein végeztünk egy kutatást, amelyben az ott élő romákat kérdeztünk meg az élet különböző területeit érintő kérdésekről, értékekről. A kérdőívünket 2021 őszén kérdeztük le, és összesen 217-en töltötték ki. Az elemzés során a kapott válaszokat, ahol lehetett, összevetettük az Európai Értékkutatás országos adataival is.

Szakirodalmi áttekintés

Hazánkban a manapság alkalmazott értékkutatások gyökerei az 1960-as évekig nyúlnak vissza. Kezdetben több tudományterület közötti párbeszédből nőttek ki azok a munkák, amelyek már az 1970-es évektől kezdtek átvenni a nemzetközi értékkutatások során alkalmazott elméleti és gyakorlati megközelítésmódokat. Kezdetben az értékek múltbéli gyökereire fókuszáló kutatásokat idővel

felváltották a nemzetközi vizsgálatok, megteremtve a lehetőséget annak, hogy a magyar jellemzőket összehasonlíthassuk a szomszédos, illetve az európai országokéval. Magyarország a régió többi országához képest hamar bekapcsolódott a nemzetközi kutatásokba, 1986 óta részt vesz a Nemzetközi Társadalmi Felmérés Programban (International Social Survey Programme, ISSP),

1990 óta az Európai Értékkutatásban (European Value Study, EVS), 2002 óta pedig a European Social Survey (ESS) adatfelvétele is megtörténik (Gárdos-Ságvári, 2020). További, értékeket vizsgáló kutatás az EVS-hez hasonló, de Európán kívüli országokra fókuszáló kutatás a World Values Survey, amelynek kérdéseit hazánkban eddig kétszer kérdezték le. Emellett fontos megemlíteni a hazai kutatásokat, amelyek értékekre vonatkozó kérdéseket is tartalmaznak: a Kopp Mária által 1988-ban elindított Hungarostudy kutatások, illetve a 2000 óta négyévente felvételre kerülő Ifjúságkutatás. Míg az eddig hat alkalommal, legutóbb 2021-ben (Engler et al., 2022) elkészített Hungarostudy felmérés fókuszában a társadalom mentális jólléte és a családok helyzete áll, addig az Ifjúságkutatás széleskörűen vizsgálja a 15-29 éves korosztály életeseeményeit, jövőképét és attitűdjeit. A legutóbbi, szintén hatodik adatfelvétel 2020-ban zajlott (Domokos et al., 2022), az eredményeket folyamatosan mutatják be (Kiss-Kozma, 2022; Pillók-Székely, 2022).

Magyarországon a rendszerváltás után az érték-kutatások fő kérdésköre a szocializmusra és a kapitalizmusra jellemző értékek mérése volt. Füstös és Szakolczai tanulmánya szerint a 1990-es évek elején a magyar társadalom értékrendszerében egy elmozdulás volt érzékelhető a materializmus és hedonizmus felé, majd az évtized végére (újra) felerősödtek az egyenlőséggel, a munkával, a békével és a társadalmi megbecsültséggel kapcsolatos értékek, amely a szocialista értékrendnek felelnek meg (Füstös-Szakolczai, 2013). Vagyis vélhetően a magyar társadalom szocialista értékrendszerében való változása már a 1980-as években kialakult (individualizmus, egoizmus, szekularizáció megerősödése), amelyet a kapitalista rendszerre való átállás időlegesen felerősített (Csíste, 2009).

Az ezredforduló után, a 2008-as Európai Értékkutatás (EVS) adatfelvétele alapján hazánkról olyan kép rajzolódik ki, amelyben a társadalom a gazdasági forma ellenére kevésbé képviseli a kapitalista értékrendszert. A megkérdezettek alapján a magyar társadalom kevésbé nyitott az újra, az újíításra, kiemelkedő jelentőségű a biztonság. Ez kifejezetten jellemző a vállalkozási kedvre és

mindennemű innovációra, a munka területén pedig inkább a megélhetést biztosító jövedelem-szerzés a meghatározó. Alacsony a szociális kapcsolatok erőssége, kifejezetten a fiatalok körében, emellett a társadalmi felelősségvállalás, az önkéntesség is kisebb mértékű, mint a többi országban. A politikai körülményeket sokan negatív kritikával illetik, ami a társadalmi intézmények iránti alacsony bizalommal társul. Az általános normák követése, és a normától eltérő, de elterjedt viselkedések elítélése erős a társadalom tagjaiban, különösen az idősebb korosztályban, míg gyengébbnek mutatkozik a középfokú iskolai végzettségűek körében (Rosta-Tomka, 2010).

Az Európai Értékkutatás (EVS) által kirajzolódó társadalomképpel összhangban a World Values Survey (WVS) 5. hulláma alapján¹ Magyarország zárt és szekularizált értékrenddel jellemezhető, fontos érték a béke és a biztonság, mindemellett a társadalom tagjaira pedig jellemző a bizonytalanság kerülése és a rövidtávú gondolkodás. A zárt jelző egyik oka a véleménynyilvánítás és a közügyekbe való beleszólás alacsony megnyilvánulása, illetve a szabadságjogokat védelmezők alacsony aránya. Emellett alacsony értékpontot képvisel az interperszonális és társadalmi bizalom, amely a demokrácia leértékelését és a társadalmi kooperáció alacsony szintjét mutatja. Érdekes mutató még hazánk tekintetében, hogy a magyarok kevésbé érzik úgy, hogy képesek irányítani sorukat, ez viszont együtt jár azzal, hogy az államtól erős irányítást várnak. Mindezek alapján Magyarország a világ értéktérképén az ortodox jellegű országok közé sorolható, vagyis érték kultúrájában távolabb áll a nyugat-európai kultúrától, mint azt a földrajzi távolság alapján várnánk (Keller, 2009).

Hazánk legnagyobb lélekszámú kisebbsége a roma népesség, ami becslések szerint a lakosság közel tizedét teszi ki (Pénzes et al., 2018). Az értékkutatások elemzésekor nem vizsgálják a válaszadók etnikai hovatartozását, ami nemzetközi összehasonlításoknál valóban nem szempont, viszont a hazai mintázatokat tanulmányozva érdekes eredményeket mutathat. Egyetlen olyan tanulmányra bukkantunk, amely a romák értékrendszerének

¹TÁRKI által 2009.03.04.-ben felvett adatok (1007 fő, országosan reprezentatív)

vizsgálatával foglalkozik: egy 1978-es és 1981-es kutatás adatait bemutató elemzés, amely azt vizsgálja, hogy a romák értékrendszere mennyiben egyezik meg, illetve miben különbözik a teljes hazai és a hasonló szociális helyzetben lévő népességtől. A Szakolczai (1982) által írt cikkből az derül ki, hogy az anyagi javak, vélhetően pont a hiányuk miatt, a szegényebbek körében fontosabbnak mutatkoznak, bár a megkérdezett romáknál magasabb ennek mértéke. Érzékelhető a különbség a romák és nem romák között az érzelmi értékek, kifejezetten az élet élvezete, a kellemes élet, a szerelem, a közösségi érzések és a jó megjelenés tekintetében. Ugyan a javak fontossága mind a szegények, mind a romák csoportjában érzékelhető, jelentős különbség mutatkozik a két csoportban a feltörekvést elősegítő értékek fontosságában.

Módszerek

Kutatásunkban egy adott terület roma lakosainak értékpreferenciáira voltunk kíváncsiak. Kvantitatív módszerrel, kérdőívben kérdeztünk meg Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéből 10 olyan település roma lakosságát, ahol becsült arányuk meghaladja a lakosság 10%-át (Kapitány, 2014). Az adatfelvétel 2021 őszen történt a Kopp Mária Intézet a Népességért és a Családokért (KINCS) által megbízott kérdezőbiztosok segítségével. A roma lakosok felkereséséhez a helyi nemzeti képviselet segítségét vettük igénybe. A lekérdezést kollégáink a délelőtt és délután végezték, vagyis azokat a lakosokat érték el, akik napközben a településen tartózkodtak. Mivel a férfiak jellemzően eljárnak a településről dolgozni, többségében nőket sikerült lekérdezni. A felkeresett otthonokban sok esetben a gyermekükkel otthon lévő anyákat találták a kérdezőbiztosok, míg munkavégzés közben a közfoglalkoztatottakat tudták megszólítani, akik között több a női munkavállaló. Mintánkban ezért kétharmados a nők aránya. Összesen 217 kitöltés érkezett.

Míg a romák magasabbra értékelték a boldogulással, előrejutással kapcsolatos tulajdonságokat, addig a hasonló társadalmi rétegben élők mintha lemondtak volna a jobb élet eléréséről, az ebbe fektetett energia fontosságáról. Emellett a romák számára a munkával, a hazával és a szabadsággal kapcsolatos értékek fontossága elmarad a nem romákéhoz képest, és jóval alul marad a viselkedést szabályozó és a konformista értékek jelentősége is (Szakolczai, 1982). Továbbá a Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet roma szakkollégistákat vizsgáló kutatásai is tartalmaznak értékekre vonatkozó tételeket, bár ezek inkább a párkapcsolatra, családra és az egyéni boldogulásra vonatkozó kérdéseket foglalnak magukba (Török, 2013; Szabó et al., 2022; Komolafe et al., 2021).

Kérdőívünkben a demográfiai mutatók mellett az étellel kapcsolatos értékekre, preferenciákra, és bizonyos társadalmi jelenségekkel kapcsolatos attitűdökre, az ezekkel kapcsolatos megítélésükre kérdeztünk rá. Több kérdés alapját az Európai értékutatás (European Values Survey, EVS) jelenti, amely 2018. február-augusztus között került felvételre, így időben is összehasonlíthatjuk az adatokat.^{2,3} Az összevetésre azonban csak bizonyos korlátok között volt lehetőségünk, hiszen míg az Európai értékutatás során a lekérdezett magyaroknak egy négyfokú skála állt a rendelkezésükre, addig az általunk lekérdezett romák egy ötfokú skálán fejezhették ki véleményüket. Fontos megemlíteni azt is, hogy a nemzetközi adatbázisban szereplő hazai válaszadók (1514 fő) jól reprezentálták a magyar népességet, a mi kutatásunk azonban nem tekinthető reprezentatívnak a hazai roma népesség tekintetében, a kérdésekre adott válaszait csak a megkérdezettek vonatkozásán tarthatjuk érvényesnek. Ezzel együtt kutatásunk mégis hiánypótló, hiszen olyan területet vizsgál, amely ezidáig elkerülte a kutatók figyelmét.

²Az adatbázis elérhető a https://search.gesis.org/research_data/ZA7500 honlapon.

³Külön köszönettel tartozunk dr. Bocz János kollégánknak az EVS adatokban nyújtott közreműködésért!

Továbbá néhány általunk feltett kérdés szerepel a Hungarostudy és az Ifjúságkutatásokban is (az élet különböző területeivel való elégedettség, életben való boldogulás érzete; biztonságérzet, különböző intézményekbe vetett bizalom, bizonyos értékek fontossága, társadalmi ellentétek megítélése). A Hungarostudy kutatás a hazai felnőtt lakosságot vizsgálta, legfőbb eredményeit a Magyar Lelkiállapot 2021 – Család – Egészség – Közösség

kötet mutatja be (Engler et al., 2022), amelyben az általunk is feltett kérdések különböző kontextusban, különböző tanulmányokban elemzésre kerültek. Az Ifjúságkutatás viszont a 15-29 éves korosztályt vizsgálja, emiatt a két minta nem összehasonlítható (a 2021 őszén, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében végzett kutatásunkban csupán 13 fő volt 29 éven aluli).

Eredmények

Demográfiai jellemzők

Kérdőívünket összesen 217 roma nemzetiségű személy töltötte ki. A válaszadók háromnegyede nő, ezt feltehetően az okozhatta, hogy a lekérdezés időszakában elsősorban a nők tartózkodtak otthon, és helyben, az adott településen dolgozók között is a nők fordultak elő nagyobb arányban. Átlagéletkoruk 45 év. Családi állapotukat tekintve kétharmaduk házasságban vagy élettársi kapcsolatban él, közel negyedük egyedülálló. 13%-uk gyermek-

telen, egyharmaduk pedig négy vagy ennél több gyermeket nevel. Végzettségük alacsony, a kitöltők háromnegyede legfeljebb az általános iskola nyolc osztályát végezte el. A legtöbben (58,5%) közalkalmazottként dolgoztak a felvétel idejében, a munkaviszonnyal rendelkező alkalmazottak aránya csupán 13% volt. Ezzel összhangban 70%-uk nyilatkozott úgy, hogy nélkülözések között él, hónapról hónapra anyagi gondjai vannak, vagy épp-hogy kijön havi jövedelméből.

1. táblázat: A válaszadók megoszlása demográfiai mutatók mentén, % (N=217 fő)

NEM	%	ISKOLAI VÉGZETTSÉG	%
Férfi	24,9	Az általános iskola 8. évfolyamát sem fejezte be	15,2
Nő	75,1	Legfeljebb alapfokú végzettség	61,8
CSALÁDI ÁLLAPOT	%	Szakmunkásképző, szakiskola	16,6
Egyedülálló (hajadon/nőtlen)	22,6	Szakközépiskolai érettségi	2,8
Elvált	5,5	Gimnázium	2,3
Házas	45,6	Főiskolai vagy egyetemi diploma	1,4
Élettársi kapcsolatban él	21,7	GAZDASÁGI AKTIVITÁS	%
Özvegy	4,6	Dolgozik, közfoglalkoztatott	58,5
GYERMEKSZÁM	%	Dolgozik, alkalmazott	12,9
Egy sem	12,9	Rokkantnyugdíjas	6,9
Egy	13,8	CSED/GYED/GYET/GYES-en lévő	6,5
Kettő	18,9	Egyéb	6,0
Három	18,9	Munkanélküli	5,5
Négy vagy több	35,0	Dolgozik, alkalmi munkás	3,7

SZUBJEKTÍV ANYAGI HELYZET	%
Gondok nélkül élnek	2,3
Beosztással jól kijönnek	25,8
Éppen, hogy kijönnek a havi jövedelmükből	38,2
Hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	24,4
Nélkülözések között élnek	7,8
Nem válaszol	1,4

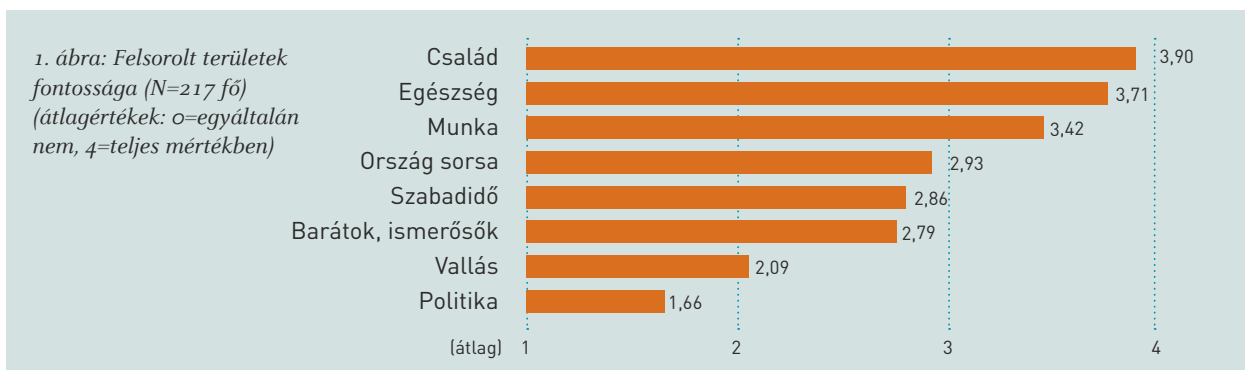
Egyes tényezők fontossága az életben

Szerettünk volna képet kapni arról, hogy bizonyos területek milyen jelentőséggel bírnak a megkérdezettek számára, így azt kértük a kitöltőktől, hogy egy ötfokozatú skálán jelöljék a felsoroltak fontosságát.

A legkiemelkedőbb területnek a család bizonyult, amit szinte mindenki nagyon fontosnak tart (95%), így ez 3,9-es átlagértéket képvisel a 0-4 értéki skálán. Ez 5 százalékponttal meghaladja az európai értékkutatás négy évvel ezelőtti lekérdezett hazai adatát⁵, viszont a skálák felső két kategóriáját vizsgálva már a hazai minta mutat kicsivel magasabb értéket. A megkérdezett romák számára a család után az egészség a legnagyobb jelentőséggel bíró terület, ezt a 0-tól 4-ig terjedő skálán átlagosan 3,7-re értékelték. (Erre nem tér ki az európai kutatás.) Az egészséget a munka követi, amely a válaszadók 87%-ának fontos vagy nagyon fontos – bár az eredmények értelmezésénél fontos azt szem előtt tartani, hogy a megkérdezettek negyede a kutatás időszakában éppen inaktív volt. Ezt ugyan 4 százalékponttal meghaladja az európai értékkutatás magyarok által adott átlagos értékét, de míg közülük a legfelső kategóriát minden második megkér-

dezett választotta, addig a roma mintában ötből hárman értékelték a munkát nagyon fontosra.

Az ország sorsát a megkérdezett romák kétharmada viseli szíven, a 0-tól 4-ig terjedő skálán pedig átlagosan 2,93-ra értékelték annak fontosságát. Emellett a politika tízből négy válaszadónak nem bír jelentőséggel a hétköznapijaiban, átlagosan ez a terület kapta a legalacsonyabb értéket, 1,66-ot. Nemzeti összehasonlításban ez az arány alacsonyabb, tízből hét főnek nem fontos a politika. Kutatásunkban a szabadidő átlagosan 2,86, a barátok, ismerősök 2,79 értéket kaptak a válaszadóktól, mivel tízből hat válaszadónak nagy jelentőséggel bírnak az életében a kapcsolódás és a társas kapcsolatok. Ez az arány elmarad az európai értékkutatástól, ugyanis aszerint tízből kilenc magyar számára fontos a szabadidő, míg 94%-uk hétköznapijaiban vannak jelen a rokoni, baráti kapcsolatok. Átlagosan a vallás kapta a második legalacsonyabb értéket, 2,09-et, ezzel együtt magasabb azon romák aránya, akik számára nagyon fontos a vallás (28%), mint amit az európai értékkutatás során tapasztaltunk a magyar megkérdezettek körében (17%).

⁵Ahogy a módszertani leírásban már jeleztük, az Európai Értékkutatás egy négyfokozatú skálával dolgozott. Emiatt az átlagok nem összevethetők, viszont a felső és alsó, illetve a felső kettő és alsó kettő kategóriák megoszlása összehasonlítható.

2. táblázat: Felsorolt területek fontossága felmérésünk szerint és az európai értékkutatás alapján (%)
(Forrás: Saját kutatás [2021] és EVS adatbázis [2018])

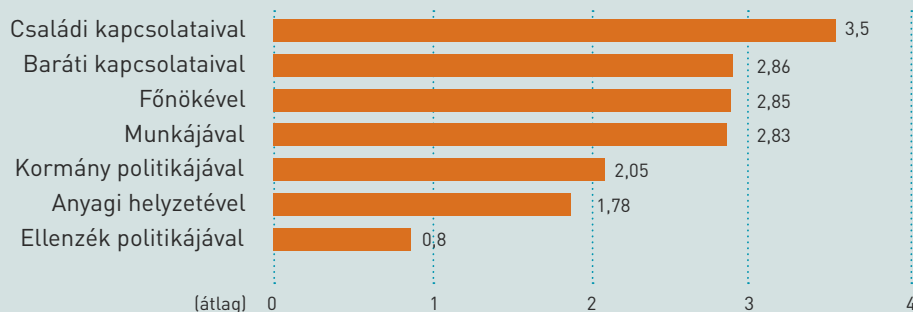
		Egyáltalán nem fontos	Nem fontos	Közepes mértékben fontos	Elég fontos	Nagyon fontos
Család	KINCS	1,4	0,0	0,9	2,8	94,9
	EVS	0,2	0,7	-	8,9	90,3
Munka	KINCS	2,3	1,8	9,2	24,9	61,8
	EVS	2,8	5,9	-	39,1	52,2
Szabadidő	KINCS	2,3	6,0	29,0	28,6	34,1
	EVS	1,4	7,7	-	47,5	43,3
Barátok/ismerősök	KINCS	3,7	7,8	26,3	30,4	31,8
	EVS	0,5	5,2	-	42,5	51,8
Vallás	KINCS	23,5	13,8	20,7	14,3	27,6
	EVS	19,9	33,8	-	29,3	17,0
Politika	KINCS	26,7	16,6	35,0	6,9	14,7
	EVS	25,4	43,5	-	22,8	8,3
Egészség	KINCS	2,3	0,9	4,6	7,4	84,8
Ország sorsa	KINCS	6,5	6,9	19,8	21,2	45,6

Elégedettség

A megkérdezettek számára fontos a család, ezzel összhangban a családi kapcsolataival tízből kilenc válaszadó többnyire vagy mindig elégedett, átlagosan 3,5-ös értékelést adtak erre a kérdésre. A megkérdezettek közel kétharmadának az életében kivételes szerepet töltenek be a barátaik, így nem meglepő, hogy egy 0-tól 4-ig terjedő skálán átlagosan 2,86-ra értékelték a velük való kapcsolatuk elégedettségét, amely mögött feltehetően az állhat, hogy bő kétharmaduk számára megfelelőek ezek a kapcsolatok. Munkájával tíz romából hét elégedett, és közel ennyien a főnöküket is megbecsülik – ezek

a tényezők átlagosan 2,83 és 2,85 átlagértéket kaptak. A kormány politikájával 36%-uk mindig vagy többnyire, 27%-uk pedig ritkán vagy egyáltalán nem elégedett; átlagosan 2,05-re értékelték a válaszadók. Az ellenzék munkájával háromnegyedük nincsen megelégedve, átlagosan 0,8-as értéket mutatnak a válaszok. Arra a kérdésre, hogy milyennek tartja anyagi helyzetét, tíz megkérdezettből négy azt válaszolta, hogy nem, vagy csak ritkán elégedett, harmaduk pedig közepesre értékelté azt, és csupán negyedüknek megfelelő a gazdasági helyzete saját megítélése szerint.

2. ábra: Felsorolt területekkel való elégedettség (N=217 fő) (átlagértékek: 0=nem elégedett, 4=mindig elégedett)

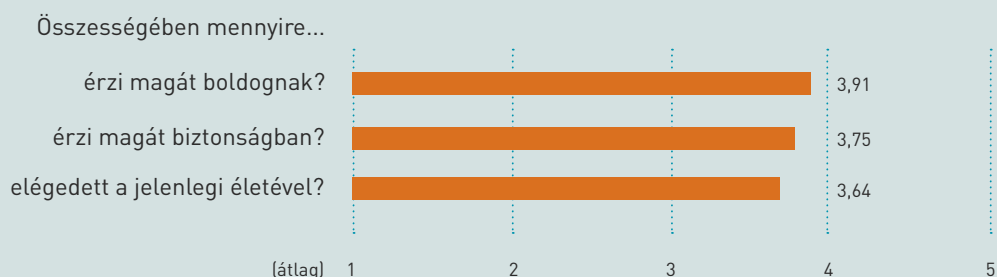

Kérdőívünkben arra is rákérdeztünk, hogy a válaszadók összességében mennyire boldogok, mennyire elégedettek jelenlegi életükkel, illetve, hogy mennyire érzik magukat biztonságban. A megkérdezett romák egy 1-től 5-ig terjedő skálán boldogságszintjüket átlagosan 3,91-nek jelölték, ahol az 5-ös képviselte a teljes mértékű boldogságot, ami az inkább vagy teljes mértékben boldogságban élők közel kétharmados arányából adódik. Ha összehasonlítjuk ezt az átlagértéket a 2018-as európai értékkutatás (European Values Survey, EVS) adataival, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a kutatásunkban közel 20 százalékponttal

alacsonyabb volt a magukat boldognak érzők aránya.

Biztonságérzetüket a megkérdezettek ugyanezen a skálán átlagosan 3,75-re értékelték, tízből hatan érzik magukat inkább vagy teljes mértékben biztonságban. Jelenlegi életükkel több mint felük inkább vagy teljes mértékben elégedett (56%). Ezt a kérdést az európai kérdőívben egy 10 fokú skálán válaszolhatták meg a kitöltők. Ha az elégedettek arányát a legfelső négy értéket adók összarányával nézzük, akkor a roma minta 13 százalékponttal marad el a magyarok adatától.

3. ábra: Boldogság, biztonság és elégedettség mértéke (N=217 fő) (átlagértékek: 1=egyáltalán nem, 5=teljes mértékben)

3. táblázat: Boldogság, biztonság és elégedettség mértékének megoszlása felmérésünk szerint és az európai értékkutatás alapján (%) (Forrás: Saját kutatás [2021] és EVS adatbázis⁶ [2018])

		Egyáltalán nem		Inkább nem		Közepesen		Inkább igen		Teljes mértékben	
boldogság	KINCS	2,3		6,5		27,6		25,3		38,2	
	EVS	2,3		16		-		61,3		20,4	
biztonság		1,8		6		33,6		32,3		26,3	
elégedettség	KINCS	3,7		8,3		32,3		32,3		23,5	
	EVS	2,2	1,4	2,9	2,8	10,3	11,4	18,8	22,7	12,4	14,7

Bizalom és biztonság

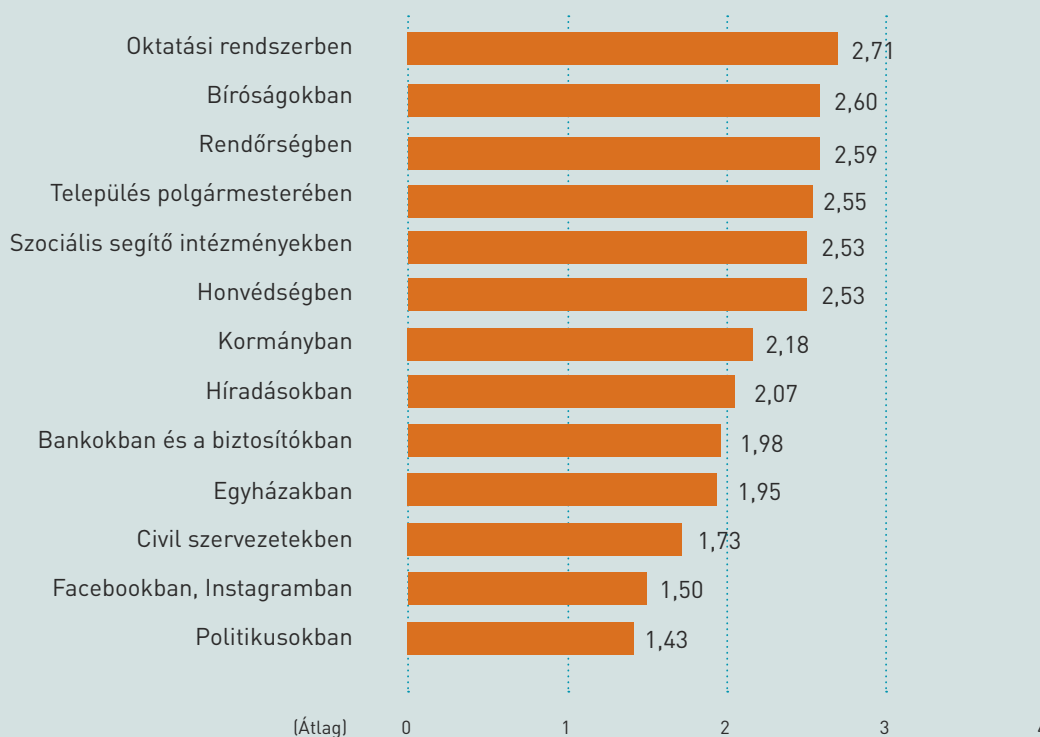
Külön kérdésblokkban arról kérdeztük a válaszadókat, hogy mennyire bíznak a különböző intézményekben. A 0-tól 4-ig terjedő skálán a 4-es érték képviselte a teljes mértékű bizalmat, míg 0-val jelölhették, ha egyáltalán nem bíznak meg a felső-

rolt intézményekben. Összességében úgy tűnik, hogy a megkérdezett romák kevésbé bíznak meg az őket körülvevő intézményekben. A legmagasabb átlagértéket 2,71-tel az oktatási intézmények képviselik, a válaszadók több mint fele (54%) szavaz bizalmat az óvodáknak, iskoláknak. Ez 6

százalékponttal magasabb az európai értékutató magyar népességre vonatkozó adatánál. A megkérdezett romák a KINCS felmérése során a bíróságok és rendőrség esetében 2,6 körüli átlagértéket adtak, a honvédelem felé tanúsított átlagos bizalom pedig 2,53 volt. A rendvédelmi intézménynek inkább vagy teljes mértékben bizalmat szavazók 53%-os aránya 15%-kal maradt el az európai értékutató magyarországi adatától. A megkérdezettek fele táplál bizalmat települése polgármestere iránt, viszont a politikai szereplők a legkevesebbé népszerűek, átlagosan 1,43-as értéket képviselnek a 0-4-es skálán. Ennek ellenére a kormányban tízből négyen inkább vagy teljes mértékben megbíznak, amely arány megegyezik az európai kutatásban résztvevő magyarok által adott válaszok arányával. A szociális segítő intézmények is csak a megkérdezettek bő felének élvezik a bizalmát, átlagosan 2,53-ra értékelték azt. A híradással kapcsolatos

műsorokban egyharmaduk bízik inkább vagy teljes mértékben, amely bő 10 százalékponttal haladja meg az európai kutatás során mért, magyarokra vonatkozó arányt. Az előbbinél kevesebbe 19% bízik közösségi oldalakban, ez az arány 4 százalékponttal elmarad attól, amit a 2018-as európai felmérés magyar eredményei mutatnak. A bankokba és biztosítókba vetett bizalom mértéke közel egyenletesen oszlik meg a nem bízók, a közepesen bízók és a bízók között, de átlagértéke már nem éri el a középértéket (1,98). Az egyházakba és civil szervezetekbe vetett bizalom mértéke igen alacsony a megkérdezettek körében, átlagosan 1,95 és 1,73-as értéket mutatva. A vallási közösségeket bő harmaduk fogadta bizalmába, ez valamivel kevesebb, mint a 42%-os országos arány, míg ugyanennyi a bizalmatlanok aránya is. A civil szervezetekben pedig a megkérdezett romák csupán negyede bízik a KINCS felmérése szerint.

4. ábra: Felsorolt területekbe vetett bizalom (N=217 fő) (átlagértékek: 0=egyáltalán nem, 4=teljes mértékben)

4. táblázat: A különböző intézményekbe, területekbe vetett bizalom mértékének megoszlása felmérésünk szerint és az európai értékutatás alapján (%) (Forrás: Saját kutatás [2021] és EVS adatbázis [2018])

		Egyáltalán nem bízik meg	Inkább nem bízik meg	Közepes mértékben bízik meg	Inkább megbízik	Teljes mértékben megbízik
Kormány	KINCS	18,9	6,0	34,6	18,9	21,7
	EVS	29,6	31,3	-	28,3	10,8
Honvédség	KINCS	13,4	7,4	27,6	16,1	35,5
	EVS	10,9	32,6	-	43,4	13,1
Egyház	KINCS	25,3	9,7	29,5	15,7	19,8
	EVS	24,5	33,2	-	26,3	15,9
Rendőrség	KINCS	12,4	4,1	30,9	16,6	35,9
	EVS	6,8	25,5	-	49,3	18,4
Oktatás	KINCS	3,7	6,9	35,9	21,7	31,8
	EVS	15,4	38,0	-	38,2	8,5
Híradás	KINCS	15,2	12,9	39,2	14,7	18,0
	EVS	33,5	47,3	-	16,9	2,2
Facebook, Instagram	KINCS	32,3	14,3	34,6	8,8	10,1
	EVS	35,2	41,8	-	19,5	3,5
Politikus		33,2	15,7	33,6	10,1	7,4
Civil szervezet		27,2	9,7	37,8	13,8	11,5
Szociális intézmény		9,2	8,8	28,6	26,7	26,7
Bíróság		8,3	5,5	36,4	17,1	32,7
Település polgármestere		10,6	8,8	29,5	17,5	33,6
Bankokban és biztosítóknál		17,1	13,8	39,2	14,3	15,7

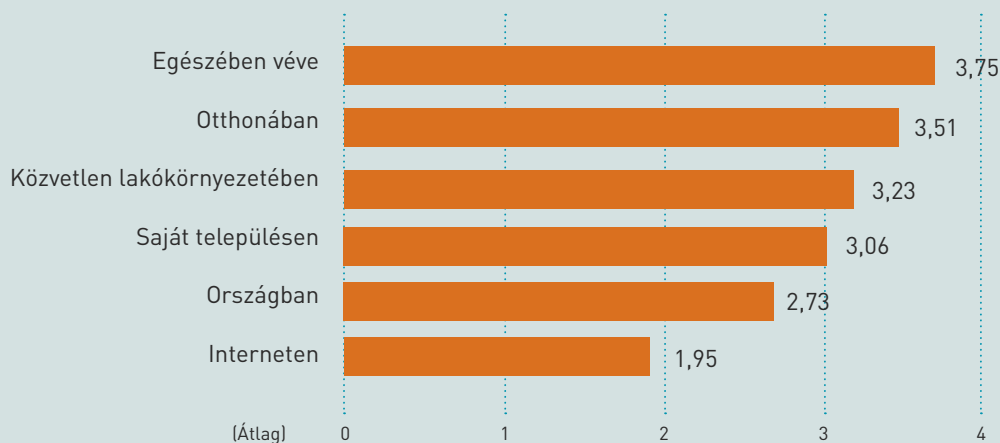
A bizalom mellett megkérdeztük roma válaszadóinkat arról is, hogy mennyire érzik magukat biztonságban a tágabb és szűkebb környezetükben. Érdekes, hogy míg összességében alapvetően biztonságban tudják magukat a válaszadók, átlagosan 3,75-re értékelték azt azon a skálán, ahol a 4-es képviseli a teljes mértékű biztonságérzetet. Azonban, ha a különböző területeket nézzük, például azt, hogy a közvetlen lakókörnyezetében, vagy éppen a településen, ahol él, átlagosan mennyire érzik magukat biztonságban a kérdezettek, az előbbinél (3,75) alacsonyabb értéket kapunk. Az átlagokat vizsgálva egyértelműen látszik, hogy

minél tágabb környezetről van szó, annál kisebb mértékű a biztonságérzete a megkérdezetteknek. Az otthonában a válaszadók 85%-a inkább vagy teljes mértékben biztonságban érzi magát, közvetlen lakókörnyezetében pedig 76%-uk. Ugyan alacsony mértékben, de mégis, a megkérdezett romák 4, illetve 7%-a számára ezek a közegek nem nyújtanak biztonságot. A válaszadók 3,06-os átlagértékeléssel jellemezték a lakótelepülésükön tapasztalt biztonságérzetüket. Az országban viszont már csak felük érzi magát inkább vagy teljes mértékben biztonságban, míg minden tizedik válaszadó nem vagy egyáltalán nem. A megkérdezettek legkevés-

bé az interneten érzik magukat biztonságban. Megoszlásuk nagyjából egyenletes, egyharmados azok aránya, akik nem vagy egyáltalán nem, közepes

mértékben, és inkább vagy teljes mértékben biztonságban érzik magukat az online világban.

5. ábra: Környezetbe vetett bizalom mértéke (N=217 fő) (átlagértékek: 0=egyáltalán nem, 4=teljes mértékben)

5. táblázat: Környezetbe vetett bizalom mértékének megoszlása (%) (N=217 fő)

	Egészében véve	Otthonában	Közvetlen lakókörnyezetében	Településen	Országban	Interneten
Egyáltalán nem	1,8	1,8	3,2	1,8	3,7	22,6
Inkább nem	6,0	1,8	3,7	6,0	6,5	12,4
Közepes mértékben	33,6	11,1	17,1	24,4	37,3	32,3
Inkább igen	32,3	13,8	18,9	19,8	18,4	12,4
Teljes mértékben	26,3	71,4	57,1	47,9	34,1	20,3

Életvitelhez kapcsolódó értékek

A következő kérdésblokkban szerettük volna megismerni, hogy a megkérdezett romák mennyire tartják fontosnak az életvitelhez kapcsolódó, általunk felsorolt néhány alapértéket. Arra kértük a válaszadókat, hogy egy 0-tól 4-ig terjedő ötfokú skála segítségével jelöljék meg, mennyire fontosak a felsoroltak a számukra. A 0 az egyáltalán nem fontos, a 4 pedig a nagyon fontos értékelést jelzi. A kérdés belső és külső értékeket is tartalmazott, némelyik az egyéntől, némelyik a környezettől

függő, de van olyan is, amely csupán adottság. A megkérdezett romák számára a biztonság, a rend és a béke a legfontosabb, a belső tényezők közül pedig a szabadság és az egyenlőség. A legmagasabb átlagértéket a családi biztonság kapta, a válaszadók 86%-a tartja ezt nagyon fontosnak, emellett a haza biztonsága tíz megkérdezettből hétnek bírt nagy jelentőséggel, ugyanennyinek pedig a békés világ is nagyon fontos. A második legmagasabb átlagértéket a rend kapta, a megkérdezett romák 75%-a ezt nagyon fontosnak tartja.

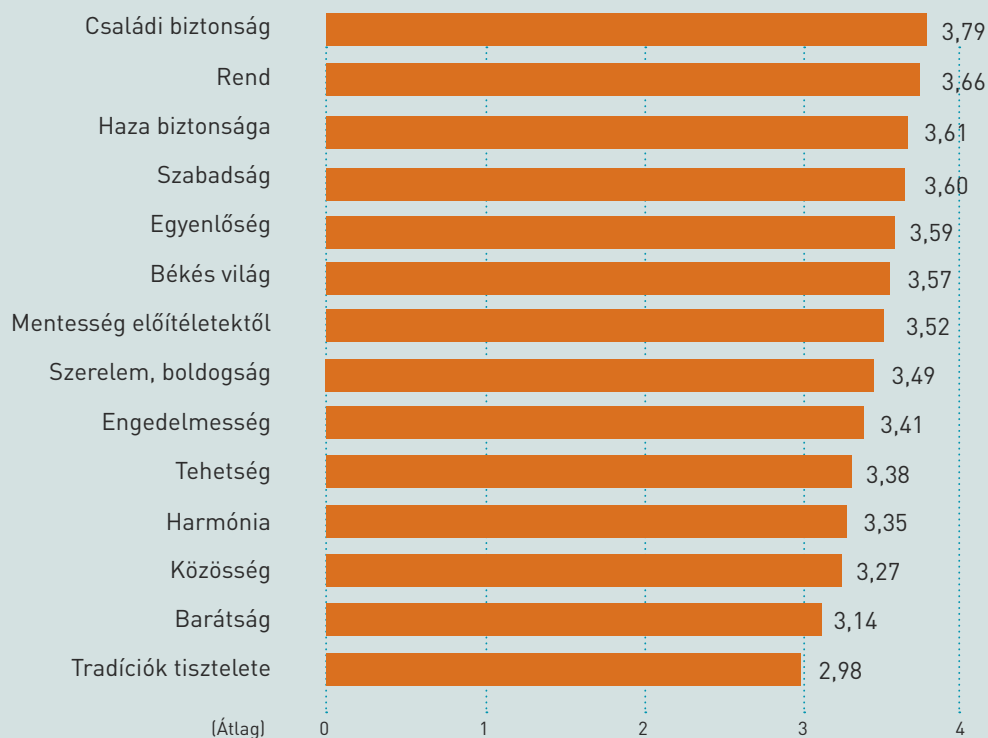
Az előítéletektől való mentesség a válaszadók kétharmadának nagyon fontos, átlagosan 3,52 értéket képvisel, és talán nem meglepő, hogy minimális, illetve 0 azok aránya, akik számára ez ne lenne fontos. A békés együttélés iránti vágyat az is jelzi, hogy a megkérdezettek számára a közösség átlagosan 3,27 fontossági értéket képvisel a 0-tól 4-ig terjedő skálán, amelyet az igaz barátság követ 3,14-es értékkel. A tradíciók tisztelete ugyan ötből két válaszadónak nagyon fontos, de 7% azok aránya, akiknek ez nem igazán vagy egyáltalán nem bír jelentőséggel. Amellett, hogy a haza biztonsága kiemelkedő értékű volt a megkérdezett romák számára, a nemzet átlagosan csak 2,95-ös értéket képvisel. A felsorolt tételek közül a legalacsonyabb átlagértékeket a gazdagság és a hatalom kapta, de ezek értéke sem alacsony, a gazdagság inkább fontos, a hatalom pedig csak épphogy elmarad a középértéktől.

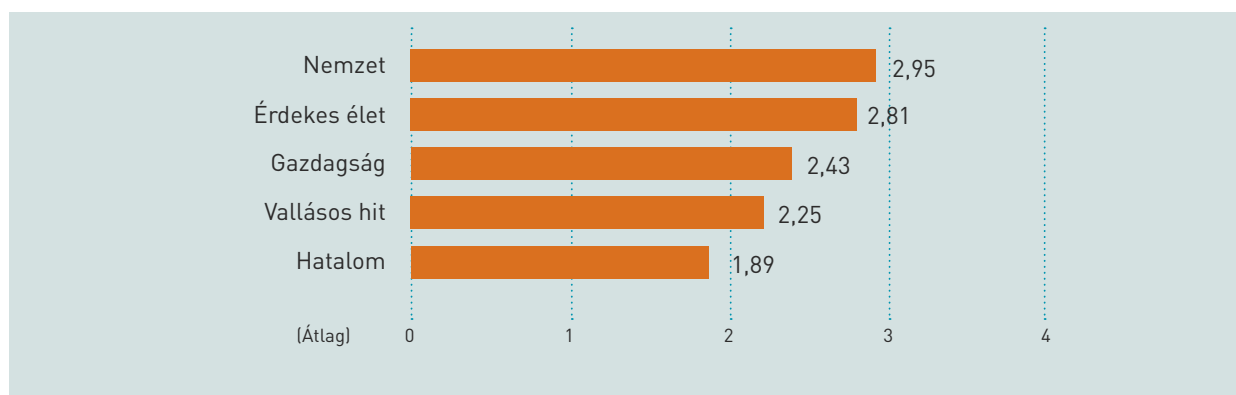
A belső tényezők közül a szabadság és az egyenlőség képviseli a legmagasabb átlagértékeket (3,60 és 3,59), tízből hét válaszadó tartja ezeket nagyon fontosnak, de a többi megkérdezett számára is fontos érték. A szerelem és a boldogság a kitöltők

kétharmadának nagy jelentőségű, viszont heten (3,2%) nem tartják ezeket fontosnak. Az engedelmesség és a kötelességtudat átlagosan 3,41-es értéket kapott, tízből hat kitöltő számára jelent ez értéket, ezt követi a tehetség, átlagosan 3,38-as értékkel. A belső harmónia mindenki számára legalább közepes mértékben fontos, de csak bő felük jelölte be a nagyon fontos kategóriát. Ugyan a közepesnél magasabb átlagértéket adtak a válaszadók az érdekes élet és a vallásos hit fontosságára, ugyanakkor az élet érdekessége a kitöltők 7,8%-ának, a vallásosság pedig közel egyharmaduknak nem igazán vagy egyáltalán nem fontos (összhangban van a 2. táblázatban ismertetett adattal).

Ugyan az átlagértékek a skála magasabb felén mozognak, mégis egy-egy érték különbségét érdemes megnézni. Míg a családi biztonság bizonyult a felsorolt tételek közül a legfontosabbnak, addig a gazdagság a lista végén helyezkedik el, vagyis a megkérdezett romák a családjuk biztonságát nem a biztos anyagi javakban látják. Emellett a békés világ és az előítéletektől való mentesség sokak számára igen fontosak, de a vallásos hit kevésbé bír jelentőséggel a megkérdezettek számára.

6. ábra: Felsorolt értékek fontossága (N=217 fő) (átlagérték: 0=egyáltalán nem fontos, 4=nagyon fontos)

6. táblázat: Felsorolt értékek fontosságának megoszlása (%) (N=217 fő)

	Egyáltalán nem fontos	Nem igazán fontos	Közepesen fontos	Eléggé fontos	Nagyon fontos
Családi biztonság	0,5	0,5	5,1	7,8	86,2
Rend	-	0,9	7,4	16,1	75,6
Haza biztonsága	-	0,5	7,4	22,6	69,6
Békés világ	0,5	0,9	10,1	18,0	70,5
Előítéletektől mentesség	-	1,8	11,1	20,3	66,8
Közösség	1,8	3,7	13,8	26,7	53,9
Igaz barátság	5,1	3,7	13,4	27,6	50,2
Tradíciók tisztelete	4,1	3,7	24,0	26,3	41,9
Nemzet	3,2	5,1	23,5	29,5	38,7
Gazdagság	7,8	10,6	38,7	16,1	26,7
Hatalom	17,1	20,3	34,6	12,9	15,2
Szabadság	-	0,5	8,3	21,7	69,6
Egyenlőség	0,9	0,5	7,8	20,7	70,0
Szerelem, boldogság	1,4	1,8	8,8	22,6	65,4
Engedelmesség, kötelességtudás	0,9	1,4	12,0	26,7	59,0
Tehetség	0,9	1,4	13,8	26,7	57,1
Belső harmónia	-	0,9	16,6	29,0	53,5
Érdekes élet	1,8	6,0	33,6	26,7	31,8
Vallásos hit	17,5	13,4	23,0	18,9	27,2

Bizonytalanság, ellentét

Egyik kérdésblokkunkban arról szerettünk volna képet kapni, hogy a megkérdezettek mennyire ké-

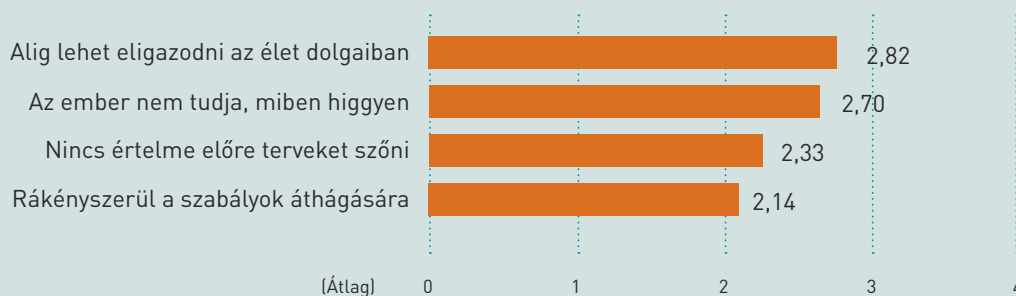
pesek megküzdeni a hétköznapi kihívásokkal, mennyire van jövőképük, mennyiben érzik azt, hogy képesek irányítani sorsukat, jövőjüket.

Négy állítást fogalmaztunk meg, és arra kértük a válaszadókat, hogy egy 0-tól 4-ig terjedő skálán jelöljék meg, mennyire értenek egyet azokkal. A válaszok széles megoszlást mutatnak, de kicsivel többen vannak, akik bizonytalanabbak, tehetetlenebbnek érzik magukat az életük irányításával kapcsolatban, ezért az átlagértékek 2-3 között mozognak.

A leginkább egyetértést kiváltó mondat az élet dolgaiban való nehézkes eligazodás volt („Manapság alig lehet eligazodni az élet dolgaiban.”), átlagosan 2,82-es értékkel. A válaszadók közel fele teljes mértékben érezte igaznak az állítást, ellenben 9%-uk egyáltalán nem ezt éli meg. A következő állítással, miszerint „Minden olyan gyorsan változik, hogy az ember azt sem tudja már, miben higgyen.”, tízből négyen értettek teljes mértékben egyet,

az átlagérték 2,7 körül alakult. A jövőt illetően azt kérdeztük, hogy mennyire látják értelmét és realitását a tervek szövögetésének („Az ember az egyik napról a másikra él, nincs értelme előre terveket szőni.”). Átlagosan 2,33 az egyetértés a válaszadók körében, de míg egyharmaduk véli ezt teljes mértékben igaznak, tízből ketten gondolják úgy, hogy a jövő tervezgetése és annak megvalósítása fontos. Legkevésbé azzal az állításunkkal értettek egyet, amely szerint „Aki vinni akarja valamire, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.” A válaszok 2,14-es átlagát a hasonló arányú szélsőséges válaszok eredményezik. Ugyan minden harmadik válaszadó érzi úgy, hogy a szabályok betartása mellett nem tud boldogulni, viszont negyedük a meghatározott keretek között is sikeresen él.

7. ábra: Boldogulásba vetett bizalom mértéke (N=217 fő) (átlagértékek: 0=egyáltalán nem ért egyet, 4=teljes mértékben egyetért)

7. táblázat: Boldogulásba vetett bizalom mértékének megoszlása (%) (N=217 fő)

	Egyáltalán nem ért egyet	Inkább nem ért egyet	Egyet is ért, meg nem is	Inkább egyetért	Teljes mértékben egyetért
Élet dolgaiban eligazodni	9,2	5,5	23,5	17,1	44,7
Miben higgyünk	11,5	5,5	24,0	19,4	39,6
Tervek szövögetése	22,1	7,8	19,4	16,6	34,1
Szabályok áthágása	25,3	9,2	21,7	13,4	30,4

A kérdőív következő szakaszában egyes társadalmi csoportok közötti különbségeket szerettük volna felmérni. Arra kértük a válaszadókat, hogy jelöljék meg milyen mértékűnek ítélik az általunk soroltak közötti ellentétet egy nullától négyig terjedő ötfokú skálán, ahol a nulla a nagyon nagy,

a négy pedig az egyáltalán nincs értéket jelentette a két csoport között. Az ellentétekre adott válaszok az átlagok alapján a „nagyon nagy” és a „közepesen nagy” tartományok közé esnek. Az első három csoport esetében, úgymint a gazdagok–szegények, bevándorlók–magyarok, romák–nem romák

közötti nagymértékű ellentétben nagyfokú egyetértés alakult ki, az egyéni preferenciák alapján elmondható, hogy nem voltak szélsőséges véleménykülönbségek. A többi felsorolt társadalmi csoport esetében azonban már bizonytalanabbak voltak a megkérdezettek, 30-37% körül alakult azoknak az aránya, akik közepes mértékűnek tartották a csoportok közötti ellentétet.

A megkérdezettek a gazdagok és szegények közötti ellentétet nagyon nagynak gondolják (56%), átlagosan 0,69-re értékelték, nagyobbak, mint a cigányok és nem cigányok közötti ellentétet (1,29). Mivel a cigányok többsége szegénységben él, ezért az ellentétek őket is magukba foglalják, vagyis a különbséget nem az etnikai hovatartozás, hanem inkább a társadalmi pozíció mentén érzékelik. Ezzel együtt a megkérdezett romák kevéssel több mint fele értékelte úgy, hogy az ellentét a cigányok és nem cigányok között nagy (14,3%) vagy nagyon nagy (40,6%). A 217 kérdőívet kitöltőből 18 fő (8,3%) meglátása szerint azonban egyáltalán nincs ellentét a két csoport között.

A nem Magyarországon születettek és az itthon

születettek között szintén nagyra érzékelik az ellentétet a megkérdezett romák, átlagosan 0,76-nak, bár az a kérdőívől nem derül ki, hogy ezt milyen tapasztalatokra alapozzák.

Az adófizető és adót nem fizető polgárok közötti ellentétet is viszonylag nagyra tartják a megkérdezettek, átlagosan 1,5-re értékelik, de tízből egy megkérdezett úgy gondolja, hogy egyáltalán nincs közöttük ellentét.

A megkérdezettek Jász-Nagykun-Szolnok vármegyeiek, vagyis nem a fővárosban laknak, de a kis távolság miatt vélhetően a legtöbbjük találkozott Budapesten élővel. Ez alapján a fővárosiak és vidékiek között átlagosan 1,56-ra értékelték az ellentétet. Minden ötödik megkérdezett nagyon nagyra gondolja azt, és csupán 6%-uk nem érzékel közöttük jelentős különbséget.

A fiatalok és nyugdíjasok közötti ellentétet átlagosan 1,78 mértékűnek gondolják, ugyanez a nők és férfiak esetében 1,84 volt. A legkisebb különbséget a gyermekes és gyermektelen társaik között vélik felfedezni a kérdezettek, bár ennek átlagértéke is minimálisan elmarad a középértéktől (1,94).

8. ábra: Felsoroltak közötti ellentét mértéke (N=217 fő) (átlagértékek: 0=nagyon nagy ellentét van, 4=egyáltalán nincs ellentét)

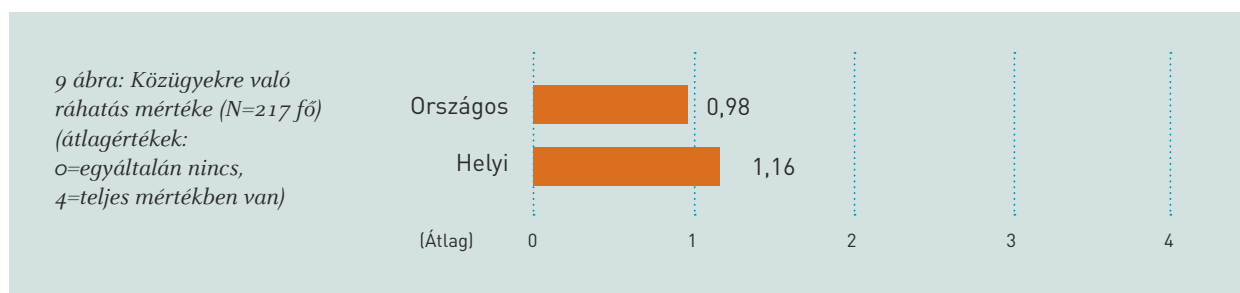
8. táblázat: Felsoroltak közötti ellentét mértékének megoszlása (%) (N=217 fő)

	Nagyon nagy ellentét van	Nagy ellentét van	Közepes mértékű ellentét van	Alig van ellentét	Egyáltalán nincs ellentét
Gazdagok és szegények	55,8	26,7	12,9	2,3	2,3
Bevándorlók és Magyarországon születettek	56,2	23,0	12,0	6,0	2,8
Cigányok és nem cigányok	40,6	14,3	29,5	7,4	8,3
Adófizetők és adót nem fizetők	26,7	24,9	30,4	7,4	10,6
Fővárosiak és vidékiek	20,7	27,2	33,2	12,9	6,0
Fiatalkorúak és nyugdíjasok	20,3	20,3	32,3	15,7	11,5
Nők és férfiak	15,7	20,3	37,3	13,4	13,4
Gyermekek és gyermektelenek	18,9	19,4	28,6	15,7	17,5

Ezután arról szerettünk volna képet kapni, hogy a kutatásba bevontaknak saját megítélésük szerint mennyire van lehetőségük beleszólni a helyi és az országos ügyekbe. Válaszaikat 0-tól 4-ig terjedő skálán adhatták meg a kitöltők, melyen a 0 jelenti azt, hogy egyáltalán nem, a 4 pedig, hogy teljes mértékben van hatásuk a közösség ügyeinek alakulására.

A megkérdezett romák úgy érzik, hogy nem igazán tudnak beleszólni sem a helyi, sem az országos ügyekbe. A közvetlen környezetüket érintő

ügyekbe csupán minden tizedik megkérdezett érezte úgy, hogy van befolyása, ellenben közel felük hangsúlyozta ennek teljes hiányát, amit a válaszok átlagértékei is jól tükröznek (1,16). Az országos ügyekbe viszont még ennél is kevésbé, átlagosan 0,98-as mértékben gondolják úgy, hogy van beleszólásuk. Míg a megkérdezettek 8%-a érzi úgy, hogy teljes mértékben van hatása az országos ügyekre, több mint felük pedig úgy, hogy erre egyáltalán nincsen lehetősége.

9. táblázat: Közügyekre való ráhatás mértékének megoszlása (%) (N=217 fő)

	országos közügyek	helyi közügyek
Egyáltalán nincs rá lehetőség	54,4	48,4
Inkább nincs rá lehetőség	14,7	14,3
Van is rá lehetőség, meg nem is	18,0	19,8
Inkább van rá lehetőség	4,6	7,8
Teljes mértékben van rá lehetőség	8,3	9,7

Összegzés

Kutatásunkban 217 Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei romát kérdeztünk meg az élet különböző területeivel kapcsolatos véleményükről, amelyhez az Európai Értékkutatás (European Values Survey, EVS) kérdéseiből kiindulva szerkesztettük meg saját kérdőívünket. Az adatfelvétel 2021 őszén történt kérdezőbiztosok segítségével. Célunk a roma népcsoport értékpreferenciáinak vizsgálata volt, összevetve az európai értékkutatás hazai adataival.

Azoknál a kérdéseknél, ahol volt lehetőségünk összevetni a kapott válaszokat az országos adatokkal, úgy tűnik, hogy a roma mintára jellemzőbb a szélsőséges kategóriák jelölése. A legmagasabb értékek választása vélhetően egyfajta a kérdésre (vagy a kérdezőbiztosnak) való megfelelési kényszer is okozhatta.

A megkérdezett romák számára a legfontosabb területnek a család, az egészség és a munka bizonyult, legkevésbé pedig a politika és a vallás jelent fontos tényezőt. Az értékutatás hazai adataival összevetve⁷ a roma almintá számára az előbb felsoroltak valamivel kevésbé fontosak (kivéve az egészséget, ehhez nincsen összehasonlítható adat), míg a szabadidő és a baráti kapcsolatok jóval kisebb mértékben bírnak jelentőséggel. Vélhetően a megkérdezett romák számára a szoros és kiterjedt családi kapcsolatok betöltik a barátok szerepét, a szabadidejüket pedig kevésbé töltik meg élménydús programokkal.

A különböző társadalmi intézményekbe vetett bizalom mértéke nem erős a megkérdezett romák körében. Az állami szervekbe valamivel jobban bíznak, mint az egyéb intézményekben (piaci szereplők, egyházak, civil szervezetek). Az értékutatás 2018-as hazai adataihoz képest magasabb a bizalmuk az oktatási intézményekben és a hírközlő felületekben, viszont alacsonyabb a rendőrségbe és a közösségi médiába vetett bizalmuk. Általánosságban biztonságban érzik magukat a megkérdezett romák, de a biztonságérzet erőtel-

jesen csökken a társadalmi távolság, illetve a földrajzi terület növekedésével – vagyis az ismeretlen, távoli dolgoktól való idegenkedés jellemző rájuk. Talán ezzel lehet összefüggésben az életbe és a saját élet alakításának lehetőségeibe vetett bizalom alacsonyabb szintje, illetve a közügyekbe való beleszólás, a környezetre gyakorolható hatás érzetének alacsony mértéke.

A megkérdezett romák számára fontos a rend, a biztonság, a szabadság és az egyenlőség. A család biztonsága és a gazdagság adta anyagi biztonság azonban a megkérdezettek számára nem feltétlenül kapcsolódik össze, mivel a gazdagság jóval alacsonyabb átlagértéket kapott. Legkisebb jelentőséggel a hatalom bír a megkérdezettek körében.

A kutatásban résztvevő romák nagynak érzik a gazdagok és a szegények közötti ellentétet, valamivel kisebb mértékűnek pedig a roma és nem roma társadalom közötti ellentétet. Vagyis a többségtől való társadalmi távolságot inkább az anyagi helyzet mentén értelmezik. Legkevésbé a gyermekesek és gyermektelenek közötti kapcsolatot tartják ellentétekkel telinek, ami annak fényében érdekes eredmény, hogy a család kimagaslóan fontosnak bizonyult a megkérdezettek számára.

Mindent egybevetve a megkérdezett romák kétharmada inkább vagy teljes mértékben boldognak érzi magát, fele inkább vagy teljes mértékben elégedett az életével – de ezek az arányok jócskán elmaradnak az értékutatás hazai adataitól.

Felhasznált irodalom

- Csöte, A. (2009). *Boldogtalan kapitalizmus? A mai magyarországi társadalom értékpreferenciáinak néhány jellemzője. Közjó és Kapitalizmus Intézet, Műhelytanulmány, 10.* (<http://hetfa.hu/wp-content/uploads/2010/09/Csite.Ertek2008.pdf>, letöltve: 2022.12.04.)
- Domokos, T., Kántor, Z., Pillók, P. & Székely, L. (2020). *Magyar fiatalok 2020 – Kérdések és válaszok – fiatalokról, fiataloktól. Magyar Fiatalok 2020*
- Engler, Á., Purebl, Gy., Susánszky, É. & Székely, A. (2022). *Magyar lelkiállapot 2021 – Család – Egészség – Közösség. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, Budapest. 127–146.*
- Füstös, L. & Szakolczai, Á. (2013 [1999]). *Kontinuitás és Diszkontinuitás az értékpreferenciákban. In: Füstös, L. & Tárnok, O. (2013). Értékváltozás Magyarországon 1978–2009. Budapest: Present Kft.*

⁷A két kutatás skálája eltérő volt, míg az EVS egy 4 fokú, addig a KINCS kutatás egy 5 fokú skálát használt. Az összehasonlítást a felső két kategória adataival végeztük.

- Gárdos, J. & Ságvári, B. (2020). Az értékutatások ígérete és valósága - az értékek kutatása. In: (Disz)kontinuitások. Napvilág Kiadó; ELTE Eötvös József Kiadó, Budapest.
- Halman, L., Reeskens, T., Sieben, I., & Zundert, M. van. (2022). Atlas of European Values. Open Press TiU.
- Halman, L., Reeskens, T., Sieben, I., & Zundert, M. van. (2022). Atlas of European Values. Open Press TiU. DOI: 10.26116/p8v-tt12
- Inglehart, R. F. (2021): Religion's Sudden Decline. What's causing it, and what comes next. Oxford University Press
- ISSP: Audrone Telesiene and Matthias Gross: Green European : Environmental behaviour and attitudes in Europe in a historical and cross-cultural comparative perspective. Abingdon/New York: Routledge, 2017
- Kapitány, B. (2014). Becslések a „roma kötődésű” népesség számáról és területi elhelyezkedéséről a 2011. évi népszámlálás adatai alapján II: Roma kötődésű népesség becslése, adatsorok. KSH NKI elemzése az Emberi Erőforrások Minisztériuma részére.
- Keller, T. (2009). Magyarország a világ értéktérképén. Társadalomkutatási Intézet Zrt.
- Kiss-Kozma, G. (2022). Ostromlott értékeink – Values Under Siege 2022. Ifjúságkutató Intézet, Mathias Corvinus Collegium, Budapest
- Kolarz, P., Vinnik, A., Krcaľ, A., Ruiter, A., Beckers, D., Wijk, E., Karsten, E., Dijkstal, F., D’hont, J., Sutinen, L., Simmonds, P., Nause-daite, R., Cimatti, R. & Traag, V. (2022): SUSTAIN-2: Impact study of the European Social Survey. Technopolis Group.
- Komolafe, C., Lukács J., Á., Szabó, T. & Dávid, B. (2021). "A magyar azért nem jó, mert magyar. A cigány azért nem jó, mert túl cigány." Roma szakkollégiumi hallgatók párválasztással kapcsolatos elképzelései. Különleges Bánásmód, 7(4), 31–43.
- Pénzes, J., Tátrai, P. & Pásztor, I. Z. (2018). A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben. Területi Statisztika, 58(1), 3–26.
- Pillók, P. & Székely, L. (2022). Kívánj tized! A magyarországi fiatalok nemzedéki önreflexiója és jövőképe. Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség, Budapest
- Rosta, G. & Tomka, M. (2010). Mit értékelnek a magyarok? Az Európai Értékrend Vizsgálat 2008. évi magyar eredményei. Budapest, OCIPE Magyarország - Faludi Ferenc Akadémia.
- Szabó, T., Lukács J. Á., Komolafe, C. & Dávid, B. (2022). „Nekem hát csak ez az egy kis szűk út van, és azt hogy adhatnám már fel? Sehogy.” - Roma egyetemisták jövőképe. Máltai Tanulmányok, 4(2), 82–96.
- Szakolczai, Á. (1982). A cigányság értékrendjének sajátosságai. Szociológia, 4., 521–533.
- Telesiene, A. & Gross, M. (2017): Green European – Environmental behaviour and attitudes in Europe in a historical and cross-cultural comparative perspective. Routledge, Abingdon/New York